

תכנית המנטורינג לקידום הלמידה החוץ-כיתתית - תובנות ראשוניות וכוונות להמשך

ד"ר נירית לביא אלון, ד"ר נירית אסף

אקולוגיה וסביבה יולי 2023

למידה חוץ כיתתית

- **תורמת** להתפתחות התלמידים בהיבטים קוגניטיביים, חברתיים, רגשיים, מוטריים
- מניבה תועלות למורים, לבית הספר ולקהילה

(DeWitt & Storksdieck, 2008; Dillon et al., 2006; Malone, 2008; Rickinson et al., 2004; Tal, 2012)

- **מגוונת** במסגרות: שיעור בחצר או בסביבה / חינוך יער / עבודה בחווה חקלאית / סיור / טיול ...

- **מוגבלת** - חסמים של מורים, מנהלים, מערכת, תלמידים: תפיסת החשיבות; היעדר ניסיון, תחושת מסוגלות עצמית; היעדר זיקה לטבע; חששות ודאגות בטיחותיות; חוסר זמן ומשאבים...

(Dillon et al., 2006; Ernst, 2014;.Tal, 2012)

מהי תכנית המנטורינג?

- תכנית הכשרה של אנשי חינוך המנוסים בהוראה חוץ כיתתית, כמנטורים לאנשי חינוך חסרי ניסיון בתחום, לשם הגברת הלמידה החוץ כיתתית
- יוזמה שהתפתחה בשל הבנת תרומת הליווי האישי והכרה בהעדר משאבים לליווי לכל אנשי החינוך
- מודל בר קיימא המבוסס על כוחות פנימיים
- בהובלת רמת הנדיב ובשיתוף פסג"ה חדרה

מטרות:

- לתת כלים למשתתפים לתמיכה וליווי של אנשי חינוך
- לטפח את המוטיבציה ולחזק את תחושת המסוגלות של המנטורים
- לקדם את הלמידה החוץ כיתתית בקרב מקבלי הליווי

מודל פעולה

- מבנה התכנית:
- 3 מפגשי הכשרה מקדימה
- ליווי שוטף של המנטורים למקבלי ליווי
- מפגשי עמיתים
- ליווי אישי של המנחה למנטורים
- מודל פעולה של קהילה מקצועית לומדת, 90 שעות בשנתיים

מחקר מלווה

- בשל ייחודיות, ראשוניות וחדשנות הפיילוט
- רצון להפוך למודל יישומי כלל ארצי
- מחקר איכותני המתבסס על ראיונות, ניתוח עבודות, מפגשים ושאלונים של המשתתפים

מטרות המחקר:

- הערכת תרומת התכנית למנטורים
- בחינת ההתפתחות של מקבלי הליווי והיישום של למידה בחוץ
- המלצות ליישום מורחב של תכנית המנטורינג בעתיד

14 משתתפים בתכנית (11 נשים, 3 גברים) : 2 מורים בחוות
חקלאיות; 2 מורים בחינוך מיוחד ; 4 מורים ביסודי ; 1 מורים בחטיבה
5 גננות.

שלושה תהליכי ליווי

- המנחה למנטורים
- העמיתים למנטורים
- המנטור למקבלי הליווי

תרומת התכנית

"אני שמחה על התהליך שעברתי בשנתיים האחרונות. היו הרבה נושאים שהייתי צריכה לעשות עליהם חשיבה משותפת. כמו התארגנות יותר פשוטה בטבע עם החפצים שאני זקוקה להם. מתן מענה לבעיית בשרותים. שיחה עם הצוות בנושא. איתור מקומות. התאמה של חומרי הלימוד..המנטורית מאוד עזרה לי בתהליכים האלה"

למנטורים

- תהליך העצמה והתפתחות אישית
- כלים לליווי
- בטחון בתהליך הליווי
- כלים ליציאה החוצה

למקבלי הליווי

- תהליך העצמה והתפתחות אישית
- בטחון בתהליך הליווי
- כלים ליציאה החוצה

"המנטית שלי עברה שינוי. אני חושבת שהיא הרבה יותר בטוחה בעצמה לצאת, לחוות עם ילדי הגן שלחה ואף בשיתוף עם הגן הסמוך. אני חושבת שעזרתי לה להרגיש ביטחון באינטואיציה ובידע שלה, בעיקר להתחיל"

"התחזק לי הביטחון ביכולות וביעד, מתוך החשיפה לאנשי חינוך מופלאים שפוגשת"

"השתמשתי במשחק של הבלוטטים היה מצחיק ונהנו, השתמשתי במעגל מגנטים...שמחתי ששלחת את החוברת.. - ארגז הכלים הוא טוב"

תובנות והמלצות

תהליך בחירת מקבלי הליווי לתכנית

המשתתפים התבקשו לאתר בעצמם מקבלי ליווי לפי הנחיות (בעלי רצון לקבל ליווי, מחויבות ליציאה לפחות אחת לשבועיים, למשך שעתיים לפחות, שלא יצאו בכלל או שהתחילו לאחרונה, התאמה מבחינת יום הליווי, שעות ומיקום)

תובנות והמלצות:

- עדיפות שהמנטורים ימצאו בעצמם את מקבלי הליווי - בחירה אישית תרמה ליחסי אמון, למעט מקרים בודדים
- מומלץ שמקבל הליווי יהיה בקרבה פיזית
- לא נוצרה מחויבות של מקבלי הליווי לתהליך / מול מארגני התכנית – ליצור תהליך מיון של מקבלי הליווי / הכשרה מקבילה
- שוני בין מקבלי הליווי יצר פער בין תהליכי הליווי של המנטורים, לעיתים, עד כדי תסכול - לבחון האם צריך להגדיר נקודת מוצא אחת למקבלי הליווי

הרכב המשתתפים בתכנית – הטרוגניות או הומגניות?

- שונות בין המשתתפים יצרה מתח במפגשים
- הסכמה רחבה של המשתתפים שיש עדיפות לקבוצה הטרוגנית, בה לומדים זה מזה ומבצעים את השינויים וההתאמות הנדרשים עבורם

תובנות והמלצות:

- עדיפות לקבוצה הטרוגנית, תוך הבנת המורכבות
 - היערכות מראש לסגנונות השונים
 - מתן מענה מאוזן לצרכים השונים
- שילוב עבודה פרטנית לפי קבוצות גיל או גישת חינוך בתוך המפגשים; שיח פתוח על המגוון והשונות תוך הכוונה ליצירת ההתאמות הנדרשות.

מודל ההכשרת המנטורים ותחילת ליווי

- 3 מפגשים ראשונים אינטנסיביים במהלך אוקטובר ונובמבר להכשרה כמנטורים, לפני התחלת הליווי
- המשך הכשרה תוך כדי תהליך הליווי - התייחסות להתנסויות, קשיים ודילמות שהמנטורים מעלים

תובנות והמלצות:

- להתחיל את הליווי במקביל להכשרה - ההתנסות מזינה את המענה למנטורים
- להתחיל את הליווי לכל המאוחר במהלך דצמבר - אחרת התהליך לא יבשיל (פסח, סוף שנה), מחויבות של מקבלי הליווי נבנית במפגשים רבים ורצופים עם המנטורים
- כדאי להוסיף מפגש הכשרה נוסף ובתנאי שמפגשים אלו יהיו מרוכזים ואינטנסיביים

תוכן מפגשי ההכשרה – כלים להנחיה או לפעילות בחוץ?

- שיתוף ולמידת עמיתים - תרמה לצמיחה ולהתמודדות עם דילמות וקשיים שהמשתתפים חוו
- העדפה למפגשים יותר חוויתיים, הכוללים התנסות במשחקים וקבלת כלים להוראה בחוץ
- הפתרון - שילוב משחקים ושיחות, על אף זאת, התעורר מתח בין הרצונות השונים

תובנות והמלצות:

- לכלול במפגש חלק משמעותי של פעילות חוויתית, המשתמשת בסביבה הקרובה, כבסיס לשיחות של שיתוף ועיבוד
- לתת מקום במפגשים להובלה של פעילות על ידי אחד המשתתפים
- לתת מקום לשיתוף מתוך תהליך הליווי בשטח
- לשלב עבודה בקבוצות קטנות יותר במפגשים

תכני המפגשים בין המנטור למקבל הליווי

- שיחת תיאום ציפיות
- ייעוץ בבחירת השטח אליו יוצאים
- שיחת הכנה/סיכום לפני/אחרי הצטרפות למקבל הליווי או של מקבל הליווי למנטור
- תכנון פעילויות משותפות וביצוען
- פעילות של מודלינג - השתתפות מעורבת
- רעיונות לפעילויות בשטח
- שיתוף בתחושות, הצלחות, חששות, קושי - התייעצות והכוונה: רתימת הצוות, התמודדות עם מזג אוויר, שירותים, קבוצת מורכבת, קשיים אישיים
- קישור לגופים שיכולים לעזור כמו עמותות ומתנדבים

המלצות למפגש תיאום ציפיות

- לבצע את המפגש בחוץ, בטבע
- להקדיש זמן להיכרות
- להתייחס לציפיות של שני הצדדים - מקבלי הליווי והמנטור מהתהליך
- מיפוי החוזקות של מקבל הליווי על מנת למנף אותן בחוץ
- להגדיר מועדים נוחים ודרך התקשרות, רצוי לקבוע ימים קבועים לאורך השנה
- מוכנות מראש - תיעוד בלוח השנה של תאריכי פעילויות החוץ

תהליך הליווי - מודלינג או מנטורינג?

- המודלינג מבוסס על הדגמה, הגדרת יעדים, סיוע בצרכים טכניים כמו ידע, כלים, מקום ופעילויות (דגים) - עלול ליצור תלות ונסיגה
- המנטורינג מבוסס על הקשבה ועידוד תחושת המסוגלות והבטחון של מקבל הליווי, פיתוח עצמאות ביציאה החוצה (חכה)

במהלך השנה הזו הייתי רוצה להמשיך ולהיות כתובת מיידית ואפשרות לעזור במציאת פתרונות מיידיים לבעיות שונות... בראייה יותר ארוכת טווח הייתי רוצה לבנות בה את האמונה והיכולת לראות בכל מצב וכל סיטואציה (ומחסום שנוצר) את האפשרות לעקוף את המגבלה ולצאת עם התלמידים אל מחוץ לכיתה

עזרתי להם בארגון, של הילדים ושל הציוד. עשיתי עם הילדים שיר מעבר וכללים. כשהגענו ישבתי עם הילדים למפגש בו דיברנו על הכללים והגבולות. בזמן השהות שלהם בשטח עשיתי תצפיות ועניתי על שאלות רבות בנושא. קצת הצעתי לה טיפים קטנים... ובסוף הקמנו מעגלי מדורה שישרתו אותנו בפעם הבאה ועשינו מפגש מסכם סביב המדורה. התוכנית הוא לצאת כבר בשבוע הבא ליום נוסף.

תהליך הליווי - מודלינג או מנטורינג?

תובנות והמלצות:

- הליווי צריך לכלול גם מנטורינג וגם מודלינג:
- המעבר ללמידה בחוץ כרוך בשינוי תפיסתי לגבי דרכי ההוראה והתאמתן לסביבה בשטח פתוח - מהלך לא אינטואטיבי ומודלינג בתחילת הדרך יכול לסייע
- התאמה למקבל הליווי - ישנם הנרתעים ממודלינג וישנם הזקוקים למנטורינג (לדבר על מנת להבין, להפנים, ולהאמין)
- לדבר עם המנטורים על הגדרת תפקיד המנטור ומהות הליווי ועל האופנים השונים של ליווי
- לקדם בקרב המנטורים נכונות לשחרר את ההובלה ולפתח את מקבלי הליווי - לזהות את המסוגלות של מקבלי הליווי ולעזור להם לצמוח

מנחת התכנית כמודלינג למנטורינג

- מנחת התוכנית - מנטורית עבור המשתתפים, מודלינג לתהליכי הליווי שלהם עם מקבלי הליווי
- לקשר עם המנחה יש חשיבות רבה ונדרשים מידה רבה של אמון, פתיחות ושיתוף
- המשתתפים העידו ש:
 - אווירה נעימה ונוחה במפגשים תרמה לנכונות שלהם לשתף, כולל רגשות אישיים וקשיים שחוו
 - השיחות האישיות תמכו בהם מאוד, בפרט בזכות גישה סלחנית, מתחשבת ולא תובענית
 - השיחות האישיות היו חשובות להם ותרמו לתובנות מעשיות בעבודה עם מקבלי הליווי

המלצות ותובנות:

- בחירת מנחה שיש לו את הכישורים והיכולות לשמש כמודלינג למנטורינג
- למסד את השיחות האישיות כחלק מסל השעות של התכנית, לפחות 4 שיחות אישיות (של כחצי שעה לפחות) לכל משתתף

אתגרים בתהליך הליווי ואיך מתמודדים איתם?

- **קשיים וחששות של מקבלי הליווי -**
לשתף סיפור אישי של המנטור, לקשר עם אנשים מעוררי השראה, לראות סרטונים שידרבנו ויוסיפו למוטיבציה
- **חוסר ביטחון של המנטורים בידע**
וביכולת שלהם לתרום - שיחות חיזוק עם העמיתים והמנחה
- **חוסר שיתוף פעולה של מקבל הליווי -**
לנסות ככל הניתן לשמור על התהליך (כולל שיחת תאום ציפיות מחודשת), או להפרד עם הזמנה ליצור קשר כשיתאים

"השתדלתי להזכיר לעצמי שאתן מכל מה שיש בי, והמנטי תחליט מה ואם לקבל. שמחתי לגלות שהמנטוריןג היה משמעותי ועזר לה!"

איך שומרים על תהליך רצוף בקשר בין מנטור למקבל ליווי?

קושי בתיאום ומפגשים עם מקבל הליווי

תובנות והמלצות:

- הגברת מחויבות מקבלי הליווי (קשר עם התוכנית, גמול)
- מסגרת ברורה של מספר שעות ליווי ושיחות + תיאום מראש לוח זמנים למהלך השנה
- בין המפגשים שיחות טלפון/ווצאפ לפי הצורך
- על שני הצדדים לכבד /להתחייב לתהליך כבר בשיחת תיאום ציפיות
- לוודא את המניע של מקבל הליווי והמחויבות שלו טרם תחילת התהליך

תיעוד תהליכי ההתפתחות של המנטורים ומקבלי הליווי

- תכנית המנטורינג מקדמת תהליכי צמיחה והתפתחות של המנטור ושל מקבלי הליווי - למידה חוץ כיתתית, תחושת מסוגלות, בטחון עצמי
- לתהליך הרפלקטיבי יש חשיבות גדולה - תובנות על ההתפתחות ותהליכי הצמיחה במסגרת השיתוף במפגשים, בשיחות טלפון אישיות ומתוך מטלת סיכום

תובנות והמלצות:

- תיעוד יותר מפורט לאורך התוכנית –
- לאפשר למנחים להכיר לעומק את תהליכי ההתפתחות ולהיערך בהתאם במפגשי התוכנית
- להגביר את המודעות והרפלקטיביות של המנטורים לתהליכים שעוברים
- למסד שיחות טלפוניות האישיות עם המנחה כחלק מובנה מהתוכנית
- הגשת מטלה פעמיים בשנה
- תיעוד רציף של מקבלי הליווי במחברת אישית
- הוספת שאלונים רפלקטיביים למקבלי הליווי

סיכום

- לתוכנית המנטורינג מעלות רבות אבל גם אתגרים
- התוכנית מפתחת קהילה של מחנכי חוץ
- לא רק להיות בחוץ אלא להשתמש בטבע ככלי תומך
- התוכנית מקדמת את הלמידה החוץ כיתתית ומעצימה את משתתפיה
- התוכנית צריכה להיות גמישה וקשובה לצרכים העולים מהשטח

כוונות להמשך

- פיילוט השראה לשני חקרי מקרה: עמק יזרעאל וירושלים – מחקר משווה
- אופק התפתחות למנטורים – גיוס תמיכה רשותית / מערכתית
- הפצת הידע והתובנות - חוברת מדריך למנטורינג בטבע ותובנות, מאמרים
- מחקר השוואתי בין ליווי של מנטור לתוכניות הכשרה פרטניות וקבוצתיות